

શ્લોક-૭ થી ૧૭

પ્રવચન નં. ૨૭

(વિક્રમ સંવત ૨૦૧૭, શ્રાવણ વદ ૧૪, શુક્રવાર)

તા. ૦૮-૦૮-૧૯૬૧

‘પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ:’નો છઠ્ઠો અધિકાર છે. ‘ઉપાસક સંસ્કાર’ શ્રાવકને આત્માના સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન સહિત વ્રત આદિના સંસ્કારનો ભાવ હોય છે અને ષટ્કર્મનો ભાવ પણ હંમેશા દિન દિન પ્રત્યે હોય છે. છે એ શુભભાવ પણ શુભભાવ, સમ્યક્દષ્ટિને આત્માની દષ્ટિ છે, આત્માનું ભાન છે છતાં સ્વરૂપનો નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ જ્યારે ન હોય ત્યારે આવો દિન દિન પ્રત્યે ષટ્કર્મ છ પ્રકારના કાર્યો એને હોય છે. છ પ્રકારના કાર્ય કરે છે, એમ પણ કહેવામાં આવે છે.

‘જિનેન્દ્રદેવકી પૂજા...’ દિન દિન પ્રત્યે જિનેન્દ્ર દેવની પૂજા. કેમકે દિન દિન પ્રત્યે મોટા રાજા, મહારાજાની પણ પાપના ભાવથી સેવા તો કરે છે કે નહિ ? ત્યારે આ ગુલાંટ ખાઈને દષ્ટિ સમ્યક્ ચૈતન્યની હોવા છતાં તે પરમાત્માની પૂજા, ભક્તિ, સ્તોત્ર, સ્તવન દિન દિન પ્રત્યે શ્રાવકનું એ કર્તવ્ય છે. એ જો કર્તવ્ય ન હોય, તો તેની ભૂમિકા પાંચમા ગુણસ્થાનની છે તે ટકી શકતી નથી. સમજાય છે કાંઈ ? એવો વ્યવહારનો શુભભાવ ન હોય અને એકલો જ અશુભભાવ હોય તો એને પંચમ ગુણસ્થાનની ભૂમિકાની હદ છે એ ટકી શકે નહિ. કહે છે કે, જિનેન્દ્ર દેવની હંમેશા એને પૂજા હોય.

‘ઔર નિર્ગ્રથગુરુઓંકી સેવા...’ આમ સંસારમાં પાપના ભાવથી એના કુટુંબીજનો આદિની સેવા કરે છે કે નહિ ? એથી એને-શ્રાવકને દિન દિન પ્રત્યે એવા સંતો, નિર્ગ્રથ ગુરુઓની સેવા હંમેશા હોય છે. બે બોલ (થયા). એ છે શુભભાવ, પુણ્યબંધન પણ વ્યવહાર રત્નત્રયમાં એ ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી.

‘સ્વાધ્યાય,...’ શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય હંમેશા કરે. ચોપડા તપાસે ને હંમેશા ? ટપાલ લખવાનું, ચોપડા કરવાનું, આ તાર-ટપાલ નાખે છે ને કેટલી કરે છે તાર-ટપાલ ? ધમાલ હોય છે. સટોડિયાને તો બહુ હોય. મહિને ત્રણ ત્રણ હજારના તાર-ટપાલના પૈસા જોઈતા હતા. એ..ઇ..! અહીં કહે છે એને સ્વાધ્યાય, શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય (અર્થાત્) વીતરાગી વાણી, જેમાં વીતરાગભાવ અને વ્યવહાર રાગભાવનું જેમાં વર્ણન છે એનો હંમેશા સ્વાધ્યાય કલાક બે કલાક પણ કર્યા વિના રહે નહિ. સમજાય છે ? કે, જેથી એનું લક્ષ વીતરાગની આજ્ઞા પ્રમાણે યથાર્થ રહ્યા કરે. હંમેશા સ્વાધ્યાય કરે. કેટલાકને તો સ્વાધ્યાય કરવાની નવરાશ

ન હોય.અહીં આવે તો સાંભળે, પછી થઈ રહ્યું, જાઓ !

‘સંયમ...’ યથાશક્તિ છ કાય જીવને દુઃખ દેવાનો ભાવ ન હોય, દયાનો ભાવ (હોય). અને મન અને પાંચ ઇન્દ્રિયોમાં કંઈક પણ અંશે પણ ઇન્દ્રિયોને ગોપવવી એવો દિન દિન પ્રત્યે શ્રાવકને સંયમભાવ હોય છે. પૂરો સંયમભાવ તો ચારિત્રમાં હોય છે પણ અંશે, ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ-ઉપાય’ શાસ્ત્રમાં છે કે, જેટલા મુનિના આચરણની વાત અમે કરીએ છીએ એનો એકદેશ ભાગ શ્રાવકને હોય છે. ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ-ઉપાય’, જે ‘વ્યવહાર શ્રાવકાચાર’નો અધિકાર (લખ્યો છે) છતાં પહેલા સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાનની વાત કરી અને પછી ચારિત્રની વાતનું ઘણું વર્ણન કર્યું. કરીને કહ્યું કે, શ્રાવકને આ માહ્યલો એકદેશ ભાગ હોય છે. મુનિને સર્વદેશ હોય ને શ્રાવકને અંશ હોય છે. સંયમ પણ હંમેશા (હોય). એને ઇન્દ્રિયનું દમન, છ કાયના હિંસાના ભાવનો થોડો ત્યાગ એવો તો એને સંયમ દિન (દિન) પ્રત્યે હોય છે.

‘યોગ્યતાનુસાર તપ...’ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે ઇચ્છાના નિરોધરૂપી તપ, એ પણ હંમેશા હોય છે. અને દિન દિન પ્રત્યે ‘દાન...’ લ્યો ! આ આકરી વાત પાછી કરી. દરરોજ પાઠ છે ને ? ... વાત છે કે નહિ ? ‘ષટ્ કર્માણિ દાનં ચેતિ ગૃહસ્થાનાં દિને દિને’ દરરોજ એને કંઈ પણ દાનનો ભાવ આવ્યા વિના રહે નહિ. લક્ષ્મીની મમતા ઘટાડવાનો આહાર આદિ પાણી, ધર્માત્મા, સાધર્મી કે સંત મુનિ એને દેવામાં દાનનો ભાવ (આવે), લક્ષ્મીનો ઉપયોગ સદ્ઉપયોગ કરવો, એવો ભાવ એને દિન દિન પ્રત્યે આવે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? પેલામાં તો કહે છે, ‘નિયમસાર’માં ભાઈ! આવે છે ને ? આલોચનાના અધિકારમાં કે, યોગ્ય સ્થળે ધનના વ્યયનો અભાવ (જેને હોય) તેને કંજુસ ને લોભી કહીએ છીએ. સમજાય છે કાંઈ ? યોગ્ય સ્થળે. જ્યાં જ્યાં જેની યોગ્યતા ને જરૂરિયાત હોય એવે સ્થળે ધનનો વ્યય (ન કરે), એનો અભાવ (જેને હોય) એને અમે લોભી અને કંજુસી કહીએ છીએ. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

કાલે ઘણું કહ્યું હતું, એક માયાચારી કહ્યું હતું. ધર્માત્મા નામ ધરાવે અને વિવાહ આદિના પ્રસંગની અંદરમાં લોભ કરે તો તો આ લોકમાં જ એની જરી નિંદા કે અપ્રશંસા થાય. સમજાય છે ? એ છે એની અંદર પાઠમાં. પણ જે ધર્મને માટે લોભ કરે છે, એ તો આ લોક ને પરલોકમાં બન્નેને બગાડે છે અને સમ્યગ્દર્શનને પણ એ બગાડે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ? એ શ્રાવકના કર્તવ્યમાં એને હોય છે, હોતું નથી એમ નહિ પણ એની દશાની સ્થિતિને એ સમજે છે કે, આ એક પાપથી બચવાનો પ્રસંગ શુભભાવ મને હંમેશા આવો હોવો જોઈએ. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

‘યે છે કર્મ શ્રાવકોંકી પ્રતિદિન કરને યોગ્ય હૈ.’ હંમેશા એ ષટ્કર્મ એને હોય છે. નામ ધરાવે શ્રાવક અને કહે અમારે કાંઈ જિનદર્શનની જરૂર નહિ, એ તો પુણ્યબંધનું

કારણ છે. કોણે ના પાડી ? ધંધાના, પાપના પરિણામ આખો દિ' કરે છે, એના કરતા આ શુભભાવ એને જિનદર્શનનો ભગવાનના દર્શનનો પ્રેમ ઉલ્લાસ આવ્યા વિના રહે નહિ. એમ ગુરુ સેવા વગેરે છએ કર્મ એના હોય છે.

હવે એને સામાયિક કર્મ પણ અવશ્ય હંમેશાનું કરવું હોય છે એ જરી વર્ણવે છે. આનો છએનો વિસ્તાર હજી આગળ આવશે.

સામાયિકનું લક્ષણ : ગૃહસ્થાશ્રમમાં એને બે ઘડી નિવૃત્તિ લઈ આત્માનું ભાન હોય એ સામાયિક પણ હંમેશા પ્રયોગ કરે. સામાયિક, પૌષધ અને છેલ્લે ઘડીએ સંથારો. સંથારો શું કહે છે ? સમાધિ મરણ, સંલેખના. આત્માની શુદ્ધ ચૈતન્યની દષ્ટિ થઈ, એની સામાયિકનો પ્રયોગ, અજમાઈશ હંમેશા કરે કે હું કેટલો અંદરમાં એકાગ્ર રહી શકું છું. મારા ધ્યેયને પકડવામાં મને કેટલી વાર લાગે છે અને કેટલી વાર રહી શકું છું, એવો દિન દિન પ્રત્યે એને સામાયિકનો સવાર-સાંજ આદિ જ્યાં પ્રસંગ હોય એવો એનો પ્રયોગ કરે. પંદર દિવસે પૌષધ આદિનો વખત હોય ત્યારે બાર કલાક કે ચોવીસ કલાક ચૈતન્યના ધ્યેયના પ્રયોગને અજમાવવા એ જાતનો પૌષધ એને હોય છે. અને છેલ્લી ઘડીએ નિર્વિકલ્પ સમાધિ શુદ્ધ ચૈતન્યના સ્વભાવમાં આવી અને સ્થિરતા કરી અને દેહ છૂટે એવો ઉગ્ર પ્રયોગ છેલ્લી ઘડીએ હોય છે. શ્રાવકને આ ત્રણ પ્રયોગ હોય છે. સમજાય છે કાંઈ ?

સામાયિકનો નાનો પ્રયોગ છે, પૌષધનો મોટો છે, સમાધિમરણનો એનાથી મોટો પ્રયોગ છે). શ્રાવક પંચમ ગુણસ્થાનમાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યો છતાં છેલ્લી ઘડીએ પ્રયોગ અંદરમાં અજમાવે છે. અરે..! આ દેહ છૂટવાનો કાળ (આવ્યો છે). ભવની સંધિનો કાળ એ ભવના અભાવની દષ્ટિ અને સ્થિરતામાં જાય એને એક, બે ભવ કે અલ્પ ભવ જ રહે છે. ભવ પલટવાના કાળ. આ સામાયિકનો કાળ ને પૌષધનો કાળ જેણે સાધ્યો હોય એને સમાધિ વખતે આવો કાળ પ્રસંગ આવ્યા વિના રહે નહિ. હઠથી કરે એની અહીંયા વાત નથી, હોં ! આ મરે ત્યારે જુઓને ! પછી આ લંગોટી કઢાવી નાખે ને સાધુ કરાવી દે અને આ કરે,... એ તો એક વ્યવહારની વાત છે. અંદર પડ્યો હોય એને ખબર પણ ન હોય. દષ્ટિની ખબર ન મળે, જ્ઞાનનું ભાન ન મળે પછી આ એક જાતનો વ્યવહાર (કરે) એ અહીં વાત નથી.

અહીંયા તો ચૈતન્યની શ્રદ્ધાનો પ્રયોગ જેણે સાધ્યો છે, જ્ઞાયકમૂર્તિનો પ્રયોગ જેણે રુચિ ને ધ્યેયમાં લઈ લીધો છે. એ હંમેશા સામાયિકનો પ્રયોગ અંતર્મુખમાં જોઈને કરે છે. ન રહી શકે તો ત્યાં વિકલ્પમાં ભગવાનનું સ્મરણ, સ્વાધ્યાયના વિકલ્પમાં રહે એ શુભભાવને વ્યવહાર સામાયિક કહેવાય અને અંદરમાં એકાગ્ર જે થાય છે, જેટલો રાગ રહિત થઈને ધ્યેયને પકડીને સ્થિર થાય (છે) એને નિશ્ચય સામાયિક કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

શ્લોક-૮

સમતા સર્વભૂતેષુ સંયમે શુભભાવના ।

આર્તરૌદ્રપરિત્યાગસ્તદ્ધિ સામાયકંવ્રતમ્ ॥૮॥

અર્થ :- સમસ્ત પ્રાણીઓં સંયમભાવ રખના તથા સંયમધારણ કરનેમે અચ્છી ભાવના રખના ઔર આર્તધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનકા ત્યાગ કરના ઇસીકા નામ સામાયિકવ્રત છે. આચાર્ય મહારાજ જગલમાં રહેતા અરે..! કરુણાબુદ્ધિથી શ્રાવકને માટે શુભ આચાર ને ક્રિયા હોય, એનું આ વર્ણન કરે છે. 'સમસ્ત પ્રાણીઓં સામ્યભાવ રખના...' એ સામાયિકમાં નથી આવતું ? પેલા ઉર શ્લોકની સામાયિક આવે છે ને? ભાઈ ! એમાં શું આવે છે ? 'અમિતગતિઆચાર્ય' 'સર્વ તત્ત્વે સુ મૈત્રી, તત્ત્વે સુ મૈત્રી, ગુણે સુ પ્રમોદમ્' પહેલો શ્લોક છે. 'તત્ત્વે સુ મૈત્રી,' બધા પ્રાણી પ્રત્યે તેને વેરબુદ્ધિ ન હોય, મૈત્રી હોય. શ્રાવકની દષ્ટિમાં અને એના ભાવમાં 'તત્ત્વે સુ મૈત્રી,' એને બધા પ્રત્યે મૈત્રી-પ્રેમ હોય. 'ગુણે સુ પ્રમોદમ્' અને પોતા કરતા જ્યાં ગુણમાં જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિ શાંતિમાં વૃદ્ધિ હોય એના પ્રત્યે એને પ્રમોદ આવે, એને પ્રમોદ આવે અને 'ક્લેષ્ટે સુ દેવે સુ કૃપા પરત્વમ્' જે કલેષ્ટ જે પ્રાણી દુઃખી, બહુ દુઃખી, બહુ દુઃખી (હોય) એવા દુઃખી, દરિદ્રીને દેખીને એના ઉપર કૃપાનો ભાવ આવે. સમજાય છે કાંઈ ?

માધ્યસ્થ વ્રતો. જે વિપરીત ભાવવાળા (હોય), જેને બહુ જ વિપરીત ભાવો, ઉલટો ભાવ (હોય), શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને વિરોધભાવમાં વિરોધી ઘણાં હોય એના પ્રત્યે પણ તેની માધ્યાસ્થ વૃત્તિ વર્તે છે. સમજાય છે કાંઈ ? મધ્યસ્થભાવો, વિપરીત વ્રતો. વિપરીત દષ્ટિ, કુદષ્ટિ, કુજ્ઞાન, કુઆચરણ, મહા લંપટી આદિ હોય એવા પ્રત્યે, દોષી પ્રત્યે પણ ધર્મી જીવને શાંતિ વર્તે. સમજાય છે ? એના ઉપર મધ્યસ્થપણું વર્તે. એમ નહિ કે, આમ તિરસ્કાર કે એવો ભાવ એને હોય નહિ. સમજાય છે ? પછી છે ને ત્રીજું પદ કાંઈ ? એમ છે કાંઈ. ... એ મને સદા મને હો એવું ચોથું પદ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

છે ને ઉર સામાયિકનું ? આ સામાયિકનો આ લોકોને પ્રયોગ ખરો પણ મૂળ વસ્તુની ખબર ન મળે. શ્વેતાંબરમાં સવાર-સાંજ સામાયિકનું બહુ પણ મૂળ હજી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર શું છે એ ખબર ન મળે અને આ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર વીતરાગી, વીતરાગી દષ્ટિ ને વીતરાગી ભાવ અંદરમાં જે કહ્યો એની ખબર ન મળે. સામાયિક કરી છે ને કેટલી ? થોથા, થોથા કરેલા થોથા. હંમેશા આનો પ્રયોગ કરો સામાયિક, હંમેશા કરો પડિકમણા. શેના પણ પડિકમણા ?

હજી મિથ્યાત્વનું પ્રતિક્રમણ કરતા આવડ્યું નથી, વિપરીત અભિપ્રાય ને વિપરીત માન્યતાનું શલ્ય એના ત્યાગની ભાવનાની ખબર ન મળે એને અવ્રતનું પ્રતિક્રમણ ને પ્રમાદ, કષાયનું પ્રતિક્રમણ-પાછું હઠનું ક્યાંથી આવે ? મૂળ વસ્તુની જ જ્યાં ખબર નથી.

અહીં તો કહે છે કે, સાચા દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની જેને શ્રદ્ધામાં વ્યવહાર બરાબર છે અને નિશ્ચયમાં આત્માની શ્રદ્ધા પણ બરાબર થઈ છે. એ સમસ્ત પ્રાણીઓમાં સામ્યભાવ રાખે 'સંયમ ધારણ કરનેમ્ અચ્છી ભાવના રખના...' શુભભાવના એટલે અચ્છી. એની ભાવનામાં સંયમ ક્યારે વિશેષ લઉં, ચારિત્ર ક્યારે લઉં, એવી ભાવના એને હોય છે. સામાયિક અને પૌષધ મુનિપણાનો પ્રાપ્ત કરવાનો એક પ્રયોગ છે. અને ગૃહસ્થને એવો ભાવ ભાવે, અહો...! એ ચારિત્ર, એ સંયમ દશા, એ વનવાસ ! એવી ચારિત્ર દશા અમને ક્યારે હોય ? સંયમ ષટ્કર્મમાં તો થોડું આવ્યું હતું પણ આ સંયમની ભાવના એની વારંવાર હોય, એમાં એનો તીરસ્કાર હોય નહિ.

'આર્તધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનકા ત્યાગ કરના ઇસીકા નામ સામાયિકવ્રત હૈ.' એને ભગવાન સામાયિક વ્રત કહે (છે). આર્ત ને રૌદ્ર ધ્યાન નહિ. ધર્મધ્યાન ને શુકલધ્યાન હોય એવી દશાને અહીંયા સામાયિક કહેવામાં આવે છે.

હવે જરી આચાર્ય કહે છે કે, ગૃહસ્થાશ્રમમાં શ્રાવકને સાત વ્યસન ન હોય. નહિતર એ વ્યસની જીવને સમ્યગ્દર્શનના ઠેકાણા ન હોય અને એમાં સ્થિરતા ને સામાયિકના પ્રયોગ કરવાની ભાવનાનો યોગ પણ એને ઉત્પન્ન થાય નહિ.

શ્લોક-૯

સામાયિકં ન જાયેત વ્યસનમ્લાનચેતસઃ ।

શ્રાવકેન તતઃ સાક્ષાત્યાજ્યં વ્યસનસપ્તકમ્ ॥૧॥

અર્થ :- જિનમનુષ્યોંકા ચિત્ત વ્યસનોંસે મલિન હો રહા હે ઉનકે કદાપિ યહ સામાયિક વ્રત નહીં હો સકતા ઇસલિયે સામાયિકકે આકાંક્ષી શ્રાવકોંકો સાતો વ્યસનોંકા સર્વથા ત્યાગ કરદેના ચાહિયે. ૯.

'જિન મનુષ્યોંકા ચિત્ત વ્યસનોંસે મલિન હો રહા હૈ...' વ્યસન એટલે જ પીડા. સાતે પ્રકારના વ્યસન એ આકુળતા મહા પાપ, મહા પાપ (છે). એવું મલિન જેનું ચિત્ત છે. 'ઉનકે કદાપિ યહ સામાયિક વ્રત નહીં હો સકતા...' એને સામાયિક

પણ હોય શકે નહિ. 'ઇસલિયે સામાયિકકે આકાંક્ષી શ્રાવકોંકો...' ધર્માત્માને સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાનની સામાયિક પ્રગટી છે અને સ્વરૂપની સ્થિરતાની સામાયિકનો પ્રયોગ કરનારને આવા સાત વ્યસનો સપનામાં પણ હોઈ શકે નહિ. સાત વ્યસનનો એને ત્યાગ હોય સમજાય છે ?

આ ત્યાગ તો વ્યવહારના વર્ણનમાં તો વર્ણન એમ જ આવે. પરમાર્થમાં એમ આવે કે, રાગનો ત્યાગ પણ આત્મા કરી શકતો નથી. એ તો વસ્તુની દૃષ્ટિ ને વસ્તુના ભાનમાં સ્થિરતા થતાં રાગ છૂટી જાય છે ત્યાં રાગનો ત્યાગ કર્તા આત્મા છે, એમ પણ વાત સાચી નથી. પણ અહીંયા તો વ્યવહારના કથનમાં સાત વ્યસનનો ત્યાગ રાગ મંદ પડતા એ ત્યાગ થઈ જાય છે. માટે કહે છે કે, સાત વ્યસનનો ત્યાગ શ્રાવક ને સામાયિક કરનારને હોય શકે છે. સમજાય છે કાંઈ ? 'સર્વથા ત્યાગ કર દેના ચાહિયે.' સાત વ્યસનને સર્વથા છોડી દેવું જોઈએ.

શ્લોક-૧૦

દ્યૂતમાંસસુરાવેશ્યાખેટચૌર્યપરાઙ્ગનાઃ ।

મહાપાપાનિ સપ્તૈવ વ્યસનાનિ ત્યજેદ્ બુધઃ ॥૧૦॥

અર્થ :- જૂવા, માંસ, મદ્ય, વેશ્યા, શિકાર, ચોરી, પરસ્ત્રી યે સાત વ્યસન સંસારમેં પ્રબલ પાપ હૈ ઇસલિયે વિદ્વાનોંકો ચાહિયે કિ વે ઇનકા સર્વથા ત્યાગ કરહેવેં. ૧૦.

'જૂવા,...' એ જુગટુ ખેલવું, જુગટુ. એ શ્રાવકને હોઈ શકે નહિ. મોટા સટ્ટોડીયા ને જુઓને ! એ બધા સટ્ટા ને બટ્ટા, શું એ બધા જુગટા હશે કે નહિ ? શું હશે ? વેપાર એવો હોય એ બધી લાઈન જ આખી ફરી ગઈ છે. મોટા જુગટા ખેલ ખેલે. આમાં, આમાંથી આમ (કરે). એ બધા જુગટાનો ભાવ આકુળતા, આકુળતા તીવ્ર પાપનું કારણ છે. એવા ભાવ ગૃહસ્થાશ્રમમાં સમ્યગ્દૃષ્ટિને, શ્રાવકને પહેલે ચોટે એને હોઈ શકે નહિ. અહીં તો કહે છે કે, એ સાત વ્યસન હોય ત્યાં સુધી ધર્મને પાત્ર પણ નથી.

'માંસ,...' માંસનો ત્યાગ એને હોય છે. માંસ ન ખાય. માંસ શબ્દે આ બધું તેલ ને આવે છે ને ? શું કહેવાય ? માછલીને.... કોડલીવર (ઓઈલ) ને ફલાણું ને ઢીકણું એ ખોરાકમાં એને ન હોય. શ્રાવકને એ વ્યસનનો ત્યાગ તો પહેલેથી હોય છે. માંસ આદિનો

ત્યાગ (હોય). એના ખોરાકમાં એ પ્રકારના અગમ્ય ત્રસના શરીરનો ભાગ ક્યાંય દેખાય એ ખોરાક એને હોય શકે નહિ. 'મદ્ય,....' દારૂ... દારૂ... દારૂ... સડો દારૂ એકલો, દારૂ ન હોય. સમજાય છે ? સાચા શ્રાવકને ધર્મીને (એ ન હોય). દારૂ પાય છે ને કેટલાક ? આ સ્ત્રીને સુવાવડનો પ્રસંગ હોય તો એને દારૂ પાય ને એ ઘેનમાં રહે. ધર્મી જીવને એ હોય શકે નહિ. દારૂનો ત્યાગ હોય. સડો એકલો જીવનો પોકાર છે, એકલી જીવાંત છે.

શાસ્ત્રકાર તો કહે છે, દારૂના એક બિંદુમાં કે મધના એક બિંદુમાં એટલા બધા જીવ છે કે સાત ગામના જીવ મારે એટલું એમાં પાપ છે. સમજાણું ? આ અત્તરના ધંધા નથી કરતા ? અત્તર... અત્તર. અત્તર કહે છે ને ? શું કહે છે ? અત્તરની શીશુ. એકલા ત્રસના માંસના બાટલા. એ વેપાર પણ શ્રાવકને ન હોય અને એનો ખોરાક પણ શ્રાવકને હોય શકે નહિ. આગળ આવશે. કાલ કહ્યું હતું ને ? ભાઈએ પૂછ્યું હતું.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા. નિષેધ છે. અત્તર મહાપાપ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- લગાના-ફગાના ન હોય. શ્રાવકને (ન હોય). એટલું મહાન પાપ છે. મધના એક બિંદુમાં મોટું પાપ લખ્યું છે. મધમાં ! આ તો દારૂ છે. સમજાય છે ? એટલો તો એને પહેલો વિચાર સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન સહિતમાં આવા ભાવનો ત્યાગ જ હોય, એ વાત એને હોય નહિ. એ વ્યવહારની શોભા એ પ્રકારે એની હોય.

'મદ્ય (દારૂ), વેશ્યા,....' શ્રાવકને વેશ્યા ન હોય, વેશ્યાનો ત્યાગ હોય. 'શિકાર,....' એ ન હોય, શિકાર કરવાનું, મારવાનું (ન હોય). 'ચોરી,....' ન હોય. 'પરસ્ત્રી....' ન હોય. 'યે સાત વ્યસન સંસારમે પ્રબલ પાપ ઠૈ...' 'મહાપાપાનિ સપ્તૈવ' કહો, આચાર્ય મહારાજ જગતની કરુણામાં કહે છે કે, ભાઈ ! આવા સાત વ્યસનો હોય તો તને ધર્મ નહિ પરિણમે, આવા સાત વ્યસનમાં પડ્યો હોઈશ ત્યાં સુધી તને ધર્મની સૂઝ પડશે નહિ.

'ઇસલિયે વિદ્વાનોંકો...' 'બુધ:' શબ્દ છે ને ? 'બુધ:' મૂળ તો જ્ઞાની, 'બુધ:' એટલે જ્ઞાની. જ્ઞાની જીવોએ, ધર્માત્મા જીવોએ એ સાત વ્યસનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. વિશેષ (વર્ણન) કરે છે...

શ્લોક-૧૧

ધર્માર્થિનોઽપિ લોકસ્ય ચેદસ્તિ વ્યસનાશ્રયઃ ।

જાયતે ન તતઃ સાપિ ધર્માન્વેષણયોગ્યતા ॥૧૧॥

અર્થ :- જો પુરુષ ધર્મકી અભિલાષા કરનેવાલા હૈ યદિ ઉસકે ભી યે વ્યસન હોવે તો ઉસપુરુષમે ધર્મ ધારણકરનેકી યોગ્યતા કદાપિ નહીં હો સકતી અર્થાત્ વહ ધર્મકી પરીક્ષાકરનેકા પાત્રહી નહીં હો સકતા ઇસલિયે ધર્માર્થીપુરુષોંકો અવશ્ય હી વ્યસનોંકા ત્યાગ કર દેના ચાહિયે. ૧૧.

ઇ ત્યાં છે, ‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ’માં પણ ‘‘અમૃતચંદ્રાચાર્યે’’ લીધું છે. ‘જો પુરુષ ધર્મકી અભિલાષા કરનેવાલા હૈ...’ આત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદમૂર્તિની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને ચારિત્રની ‘અભિલાષા કરનેવાલા હૈ યદિ ઉસકે ભી યે વ્યસન હોવે...’ એને જો આ સાત વ્યસન હોય ‘ઉસ પુરુષમે ધર્મ ધારણ કરનેકી યોગ્યતા કદાપિ નહીં હો સકતી’ એને આ ધર્મ ધારણ કરવાની યોગ્યતા કદાપી હોય શકે નહિ. સાત વ્યસન તો મહાપાપ છે. સમજાય છે કાંઈ ? એના કરતા મિથ્યાત્વ મહાપાપ છે પણ એનો ત્યાગ તો પહેલા કીધો. સાત વ્યસન કરતા પણ મિથ્યાત્વનું પાપ અનંત ગણુ મહાન છે. બરાબર છે ?

‘ટોડરમલે’ લખ્યું છે, પહેલો વિપરીત અભિપ્રાય કુદેવ, કુગુરુ, કુશાસ્ત્રની શ્રદ્ધા છોડવી અને સાચા સુદેવ, સુગુરુ, સુશાસ્ત્રની શ્રદ્ધા કરવી અને એ રાગમાં પણ ધર્મ માને તો એ પણ મિથ્યાત્વ છે. એમ એણે પહેલો તો યથાર્થ અભિપ્રાયને શુદ્ધ કરવો, નહિતર એ સાત વ્યસન કરતા પણ એ પાપ મારી નાખે એવું છે. લોકની લાજે નહિ, દુનિયાની શરમે નહિ. નીતિમાં નીપૂણ પુરુષો સત્યમાંથી એક પણ ડગલું આગળ ભરતા નથી. એમાં ‘ટોડરમલ’માં છે. સમજાય છે કાંઈ ? મહાન પાપ છે. અને એ ત્યાગ કર્યા (પછી)–મિથ્યાત્વના ત્યાગ પછી સાત વ્યસનનું મોટું પાપ છે. સમજાય છે કાંઈ ?

અહીં તો કહે છે, ‘યે વ્યસન હોવે તો ઉસ પુરુષમે ધર્મ ધારણ કરનેકી યોગ્યતા કદાપિ નહીં હો સકતી...’ સમજાય છે કાંઈ ? એક જણો કહેતો હતો. આ ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક’ વાંચ્યું. સાધુ નામ ધરાવે. સ્થાનકવાસી હતા ને થઈ ગયા દેરાવાસી. પછી આ ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક’ વાંચ્યું, અહીંનું બધું વલણ વલણ ચાલે છે ને ? નિશ્ચયનું ને આ તે. પછી કહે કે, માંસ હોય કે દારૂ હોય એ ક્રિયા ક્યાં આત્મા કરે છે. નિશ્ચય હોય તો એને કાંઈ વ્યવહાર-વ્યવહાર નડતો નથી. અરે..! મરી જશે કીધું આ. નિશ્ચયનું જેને ભાન હોય તેને આવા વ્યસનો હોય શકે નહિ. ભાવ છે કે નહિ ? ક્રિયાની ક્યાં વાત છે અહીંયા ? એવા ભાવ મહાપાપ છે. નિશ્ચયનું જેને ભાન છે, એને પછી એવા વ્યવહારના ત્યાગની શું જરૂર છે ? હો કે ન હો એની સાથે સંબંધ નથી, એમ કહે છે.

એક સાધુ હતો. આમ તો સ્થાનકવાસી હતાં પણ થઈ ગયા દેરાવાસી, દેરાવાસી થયા ને પછી અહીંયા ચોમાસું રહ્યાં હતા. એમાં એક ફેરી ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશ’ ને અહીંનું વાંચ્યું હતું. બસ ! નિશ્ચયવાળાને વ્યવહારનો ત્યાગ હોય કે ન હોય એની સાથે સંબંધ નથી.

એ તો માંસ પણ હોય ને ઈંડા પણ હોય ને દારૂ પણ હોય. આહા..હા..! મરી જઈશ. નિશ્ચયના ભાન વિના એકલા નિશ્ચયાભાસી એની યોગ્યતા ભૂમિકામાં....

અહીં તો કહે છે, સાત વ્યસનનો ભાવ હોય, પરસ્ત્રીનો ભાવ, વેશ્યાનો ભાવ, માંસનો- દારૂનો ભાવ એવા જીવને ધર્મને સમજવાની, ધારણ કરવાની (યોગ્યતા નથી). આકુળતા ઉગ્ર હોય ત્યાં ધર્મ ધારવાની ધીરજતા ક્યાંથી આવે ? માટે સમ્યગ્દર્શન પહેલા પણ સાત વ્યસનનો ત્યાગ તો એને હોવો જોઈએ. કહો, સમજાણું ?

‘વહ ધર્મકી પરીક્ષા કરનેકા પાત્રહી નહીં હો સકતા...’ સાત વ્યસનવાળો ધર્મની પરીક્ષા કરવાને પાત્ર-યોગ્ય જ નથી. ‘ઇસલિયે ધર્મર્થી પુરુષોંકો અવશ્ય હી વ્યસનોંકા ત્યાગ કર દેના ચાહિયે.’ આચાર્ય એને વર્ણવે છે.

શ્લોક-૧૨

સપ્તૈવ નરકાણિ સ્યુસ્તૈરેકૈકં નિરૂપિતમ્ ।

આકર્ષયન્નૃણામેતદ્વયસનં સ્વસમૃદ્ધયે ॥૧૨॥

અર્થ :- આચાર્ય કહતે હૈં કિ જિસપ્રકાર વ્યસન સાત હૈ ઉસીપ્રકાર નરક ભી સાત હી હૈ ઇસલિયે એસા માલૂમ હોતા હૈ કિ ઉન નરકોંને અપની અપની વૃદ્ધિકેલિયે મનુષ્યોંકો ખીંચકર નરકમેં લે જાનેકે લિયે એક એક વ્યસનકો નિયત કિયા હૈ. ૧૨.

‘આચાર્ય કહતે હૈં કિ જિસપ્રકાર વ્યસન સાત હૈ ઉસીપ્રકાર નરક ભી સાત હી હૈ...’ કુદરતે જગતમાં નરકના સ્થળો પણ સાત છે. ‘ઇસલિયે એસા માલૂમ હોતા હૈ...’ આચાર્ય જરી સંબંધ કરે છે કે, ‘ઉન નરકોંને અપની અપની વૃદ્ધિકે લયે...’ નરકમાં જીવની વૃદ્ધિને કારણે, ‘મનુષ્યોંકો ખીંચકર નરકમેં લે જાનેકે લિયે એક એક વ્યસનકો નિયત કિયા હૈ.’ એક એક વ્યસનનો સેવનાર એક એક નરકમાં જાય. એ સાતેય નરકનું પૂરું એ પાડશે. સાતેય નરકમાં એ સાત વ્યસન સેવનારા પૂરું પાડશે, નહિતર ત્યાં પૂરું થાશે નહિ. એટલે આચાર્ય કહે છે, સાતે વ્યસનના સેવનારા નરકમાં જાનારા છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ? એવા વ્યસનો એને હોય શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ ? આચાર્યે એનો મેળ કર્યો કે, જગતમાં સાત નરક કુદરતે છે. સાત વ્યસનો સેવનારને ત્યાં ખેંચીને નરકમાં લઈ જાય છે, માટે સાત નરક કુદરતે બનેલી છે. હવે બીજો દષ્ટાંત વિશેષ કહે છે.

શ્લોક-૧૩

ધર્મશત્રુવિનાશાર્થ પાપાચ્ચકુપતેરિહ ।
સપ્તાહ્ગંબલવદ્રાજ્યં સપ્તભિર્વ્યસનૈઃ કૃતમ્ ॥૧૩॥

અર્થ :- ઔર ભી આચાર્ય કહતે હેં કિ ધર્મરૂપીવૈરીકે નાશકેલિયે પાપનામક દુષ્ટરાજાકા સાતવ્યસનોસે રચા હુવા યહ સાત હેં અંગ જિસકે એસા બલવાન્ રાજ્ય હૈ. ૧૩.

‘ઔર ભી આચાર્ય કહતે હેં કિ ધર્મરૂપી વૈરીકે નાશકે લિયે...’ ધર્મરૂપી વેરીના નાશને માટે, ‘પાપ નામક દુષ્ટરાજાકા સાત વ્યસનોસે રચા હુવા યહ સાત હેં અંગ જિસકે...’ પાપી રાજાના સાત અંગ છે. જેમ એને અંગ હોય છે ને ? આમ ઘોડા ને હાથી ને બધું સેના ને, એમ પાપી રાજાના આ સાત વ્યસન એક અંગ છે, એ પાપ ધર્મનો વેરી છે. ધર્મના નાશ કરવાને માટે સાત વ્યસનો છે. કહો, સમજાણું ? ‘એસા બલવાન્ રાજ્ય હૈ.’ સાત વ્યસનનો સેવનાર એવો પાપી એ રાજા. એને સાત અંગનું રાજ ગણ્યું. એ ધર્મનો વેરી છે, ધર્મનો નાશ કરી નાખે છે. માટે ધર્માત્માને, ધર્મના અભિલાષીને એ સાત વ્યસન હોય શકે નહિ.

‘જિસપ્રકાર રાજા સપ્તાંગ સેનાસે શત્રુકા વિજય કરતા હૈ...’ દેવમાં પણ સાત સેના આવે છે. ‘જિસપ્રકાર રાજા સપ્તાંગ સેનાસે...’ સપ્તાંગ સેનાસે-સાત અંગ. શત્રુકા નાશ કરતા હૈ. ‘ઉસીપ્રકાર યહ પાપરૂપ રાજા ભી સપ્તવ્યસનરૂપી સપ્તાંગ સેનાસે ધર્મરૂપી શત્રુકો જીતતા હૈ...’ સાત વ્યસનનું પાપ ધર્મરૂપી શત્રુને હરાવી દે છે. ‘ઇસલિયે જો પુરુષ ધર્મકી રક્ષા કરના ચાહતે હેં ઉનકો ઇન સપ્ત વ્યસનોકા સર્વથા ત્યાગ કર દેના ચાહિયે.’ કહો, સામાયિક લીધી, ષટ્કર્મ લીધા અને આ એક સાત વ્યસનનો ત્યાગ (કહ્યો). હવે એ ષટ્કર્મમાં એક એકને વિસ્તારે છે. જિનેન્દ્ર દેવની પૂજા શ્રાવકને હંમેશા હોય, એનો વિસ્તાર કરે છે.

શ્લોક-૧૪

आचार्य छ आवश्यकोंकी महिमाका वर्णन करते हैं।
 प्रपश्यन्ति जिनं भक्त्या पूजयन्ति स्तुवन्ति ये।
 ते च दश्याश्च पूज्याश्च स्तुत्याश्च भुवनत्रये।।१४।।

અર્થ :- જો ભવ્યજીવ જિનેન્દ્રભગવાનકો ભક્તિપૂર્વક દેખતે હૈં તથા ઉનકી પૂજા સ્તુતિ કરતે હૈં વે ભવ્યજીવ તીનોં લોકમેં દર્શનીય તથા પૂજાકે યોગ્ય તથા સ્તુતિકે યોગ્ય હોતે હૈં અર્થાત્ સર્વલોક ઉનકો ભક્તિસે દેખતા હૈ તથા ઉનકી પૂજા સ્તુતિ કરતા હૈ. ૧૪.

ઓહો...! જેને આત્માની અંતર ભક્તિ દષ્ટિ પ્રગટી છે એ જિનેન્દ્ર ત્રણલોકના નાથ પરમેશ્વર વીતરાગ દેવની પૂજા હંમેશા કરતો હોય છે. સમજાય છે ? કોઈ વાર-પરબારે જાય અને પછી ગણાવે કે, અમે ભગવાનની પૂજા કરનારા છીએ. કહો, સમજાણું કાંઈ ? ‘જો ભવ્યજીવ જિનેન્દ્ર ભગવાનકો ભક્તિપૂર્વક દેખતે હૈં...’ ‘પ્રપશ્યન્તિ જિનં ભક્ત્યા’ સમજાય છે કાંઈ ? ઇ કેમ યાદ આવ્યા ? એણે પૂછ્યું હતું પરમ દિવસે કે, ભગવાનની ભક્તિ કરીએ ત્યારે તત્પર થયા વિના તો ભગવાનની ભક્તિ ન હોય, રાગમાં એકાકાર થયા વિના તો ન હોય. નિશ્ચય દષ્ટિવંતને આવી ભગવાનની ભક્તિ આવે ? અરે..! આવ્યા વિના રહે નહિ. છતાં રાગ અને સ્વભાવને એક માને નહિ. ભક્તિનો રાગ આવ્યા વિના રહે નહિ. દિન દિન પ્રત્યે ભગવાનની પૂજા (કરે) છતાં ધર્મીને તે રાગ અને સ્વભાવ બે ભિન્ન ભિન્ન ભાસમાં વર્તતા હોય છે, તો એ જિનેન્દ્ર ભગવાનની ભક્તિનું વાસ્તવિક વ્યવહાર કર્તવ્ય કહેવામાં આવે. નહિતર તો એકલો વ્યવહારભાસ થઈ જાય છે, વ્યવહારભાસ. એકલા રાગમાં લીનતા ને રાગની ક્રિયામાં એકાકાર (થાય છે). પણ હું એક એનો જાણનાર છું. શ્રદ્ધા જ્ઞાન સંપન્ન આત્મા છું, એમાં રાગનો ત્રિકાળ અભાવ છે. એ બેની વચ્ચેનો અભાવ એને દષ્ટિમાં ન રહે તો રાગમાં એકાકાર થાય તો એને વ્યવહાર ભક્તિ પણ ખરેખર કહેવામાં આવતી નથી. આ વાત છે.

‘ભવ્યજીવ જિનેન્દ્રભગવાનકો ભક્તિપૂર્વક દેખતે હૈં...’ આમ તો દેખે એમ નહિ. જય નારાયણ, જય ભગવાન એમ કરીને ભાગે (એમ નહિ). પ્રેમથી (દર્શન કરે), ઓહો...! ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞ વીતરાગ અક્રિયબિંબ જેની મૂર્તિ અક્રિયપણું લોકાલોકને જાણે જાણતી હોય એવી વીતરાગ મુદ્રાનું બિંબ દેખાય છે. એમ જે ભક્તિના પ્રેમથી ભગવાનને

ભાળે છે, કહે છે ઇ પૂજાને યોગ્ય થાય છે. એની સાથે શબ્દ લેવો. 'જિનેન્દ્ર ભક્ત પ્રપશ્યન્તિ જિનં ભક્ત્યા પૂજયન્તિ' એ જગતમાં પૂજાય છે, એવા પુણ્ય બાંધશે. ઇન્દ્રો જેને પૂજશે. ઓહો..હો..! સમજાય છે કાંઈ ? જિનેન્દ્ર ભગવાનની ભક્તિથી જે પૂજા કરે એની ઇન્દ્રો પૂજા કરશે. એમ કરીને એનું ફળ પુણ્ય ને પુણ્યનું ફળ બતાવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ? એ પુણ્ય જ જુદી જાતનું લોકોત્તર પુણ્ય હોય છે. સમજાણું ?

સો કળથી અનાજ ઉગે એમાં સો ભરોટા ગાડાના ખડ થાય. સમજાય છે ને ? આ અનાજ પાકે એટલે ખડ તો થાય ને ? ખડ. રાડા, રાડા. સમજાય છે ? ઘાસ, ઘાસ. ઘાસ તો થાય સો ગાડા. સો કળથી સો ખાંડી અનાજ પાકે ભેગુ આવું ઘાસ હોય જ. પછી ક્યાંક એવું હોય કે, ઘાસ એકલું થાય ને દાણા ન હોય. આ 'છપ્પનીયા'માં એકલું ઘાસ પા યું. 'છપ્પનીયા'માં પાંચ-પાંચ, છ-છ ઈંચ વરસાદ તો થઈ ગયો હતો, હોં ! બાટા થયા હતા, બાટા. બાટા એટલે થોડું થોડું ખડ. પણ અનાજ ન મળે. ક્યાંય એમ નહિ કે, ભાઈ ! આ અનાજ સો ખાંડી પા યું અને ઘાસનું એકેય તરણું થયું નહિ. એમ હોય શકે નહિ.

એમ જેને ભગવાન આત્માની પ્રતીત અને રુચિ થઈ છે એને ત્રિલોકનાથ ભગવાનની ભક્તિના જે પુણ્ય છે એને ઇન્દ્રો પૂજશે તેવું એ પુણ્ય બાંધશે. દુનિયા સાધારણ પૂજે ને સાધારણ જલસા કરે, એ વાત નહિ, એમ કહે છે અહીં તો. આનું પુણ્ય જ જુદી જાતનું હોય છે. એ સમ્યગ્દષ્ટિનું જે પુણ્ય છે, એવે સ્થાને એ જન્મશે કે, દુનિયાના પૈસામાંથી વારસો મુંઢિયા વેરો ને આ પૂછડા વેરો ને ઘર વેરો ને એ લેવું ન પડે એને. એવા સ્થાનમાં એ જન્મે, કુદરતે એવા પુણ્યને લઈને જ્યાં એ રાજકુમાર કે મોટા અબજોપતિમાં જન્મે. સમ્યગ્દષ્ટિ અહીંયા પુણ્ય બાંધીને ત્યાં આગળ (જન્મે કે) દરિયાની આસપાસમાં માછલા એવા પાકે કે કરોડો રૂપિયા ને અબજો રૂપિયાના મોતી પાકે. એ પુણ્ય લઈને જ ભેગો આવે. કાં આસપાસના પથ્થરના દળિયા નિલમણીના રત્નના પથરા થઈ જાય. પથરા જે પાકતા હોય (એમ) નિલમણી પાકે અંદર. એ રૈયત એમ કહેતી આવે કે, આ કોઈ પૂર્વનો પુણ્યવંત પ્રાણી બીજી જાતનો છે. અમારામાંથી ભાગ લેતો નથી અને અમારા કરતા પુણ્યના પ્રભાવ અને ફળ આવું કોઈ જુદી જાતનું છે. ધર્મી જીવ સમ્યગ્દષ્ટિને આવું પુણ્ય બંધાય છે. જેમાં પુણ્યનો આદર નથી ત્યાં પુણ્ય આવું બંધાય છે અને જ્યાં પુણ્યનો આદર છે ત્યાં એવા પુણ્ય બંધાતા નથી. 'ત્યાગે એને આગે ને માગે એને આઘે'.

અહીં એ વાત કહેવા માંગે છે કે, ઓહો..! વીતરાગની ભક્તિ શુભ વિકલ્પ ઉઠ્યો છે. પરમાત્માની ભક્તિ ત્યાં ઇન્દ્રો પણ કરે છે. આ 'અષ્ટાનિકા'માં જુઓને ! ત્યાં નંદિશ્વર દ્વિપમાં મણિરત્નની શાશ્વતી પ્રતિમાઓ છે, બાવન જિન મંદિર છે. ત્યાં જઈને ઇન્દ્રો એકાવતારી એક ભવે મોક્ષ જનારા અને એની ઇન્દ્રાણી શયી અને શયી પતિ બન્ને એક ભવે મોક્ષ (જનારા છે). એકાવતારી, એક ભવતારી. ત્યાં જઈને ભગવાનને આમ ખુશીથી (પૂજે છે).

ઓ..હો..! પણ ભગવાન તો સાક્ષાત્ મહાવિદેહમાં બિરાજે છે ને ! પણ એ પ્રસંગે ઇ જાય અને આ વખતે એવી અષ્ટાનિકામાં ભગવાનની ભક્તિ કરે, ઘુઘરા બાંધીને કરે, ઘુઘરા બાંધીને ! દેહની સ્થિતિ તો દેહને કારણ થાય પણ એવો વાત્સલ્ય ભાવ ઉછળે છે. ઓ..હો..! પ્રભુ વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા તારો કુદરતની સાથે મેળ છે. તું જ્યાં અનાદિથી ચૈતન્યમૂર્તિ બિરાજે છે તો એની પ્રતિમાઓ પણ અનાદિથી બિરાજે છે. જેમ અનાદિથી ચૈતન્ય વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા મનુષ્ય દેહમાં બિરાજે છે. કોઈ દિ' અરિહંત સિવાયનો મનુષ્ય લોક હોય નહિ. તો ચૌદ બ્રહ્માંડની અંદર પણ જિન પ્રતિમાઓ અનાદિની આ ચંદ્ર-સૂર્યની પેઠે છે. એની ભક્તિ ઇન્દ્રો જઈને કરે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, ભગવાનની જે ભક્તિથી પૂજા કરશે, ભક્તિ કરશે તેને દુનિયા, દુનિયાના લોકો પૂજશે. 'તીર્થો લોકર્થે દર્શનીય...' થશે. ભગવાનને દેખનારા ત્રણલોકમાં દર્શનીય થશે. 'ભક્ત્યા પૂજયન્તિ સ્તુવન્તિ' કહો, 'પૂજા સ્તુતિ કરતે હૈં વે ભવ્યજીવ તીર્થોલોકર્થે દર્શનીય તથા પૂજકે યોગ્ય તથા સ્તુતિકે યોગ્ય હોતે હૈં...' ત્રણલોક તેની પૂજા કરશે અને ત્રણલોક તેની સ્તુતિ કરશે. ઇચ્છા નથી એને પણ એવો ભાવ એમાં આવ્યા વિના રહે નહિ. તીર્થકર ગોત્રનો બંધભાવ થાય, જેના ફળમાં ચૌદ બ્રહ્માંડમાં જરી ખળભળાટ થઈ જાય. એવી અત્યંત પ્રકૃતિ. પણ એ હોય કોને ? કે, જેને અંદરના રાગનો ભાગ આદરમાં નથી તેને. વ્યવહારે આદરણીય છે પણ પરમાર્થે આદરણીય નથી. એને એવી ભક્તિ, સ્તુતિ અને પૂજા હોય. દુનિયા એની ભક્તિ, પૂજા ને સ્તુતિ કરશે.

'સર્વલોક ઉનકો ભક્તિસે દેખતા હૈ...' ભગવાનને ભક્તિથી દેખ્યા. દુનિયા સર્વ લોક એને ભક્તિથી (જોશે). લોકોતર પુણ્ય છે ને ? આત્માના ભાન ભૂમિકામાં ભાવ પુણ્ય, સત્ પુણ્ય બાંધ્યું છે. આ ભાવ પુણ્ય કહેવાય. ભાવ એટલે સત્ પુણ્ય. કે, જે સત્ની શ્રદ્ધા-જ્ઞાનની ભૂમિકામાં સત્ ભાવ, વ્યવહારે આવો સત્ ભાવ આવ્યો કે દુનિયા એને ભક્તિપૂર્વક દેખશે. 'તથા ઉનકી પૂજા સ્તુતિ કરતા હૈ.' હવે કહે છે.

શ્લોક-૧૫

ये जिनेन्द्रं न पश्यन्ति पूजयन्ति स्तुवन्ति न।

निष्फलं जीवितं तेषां तेषां धिक् च गृहाश्रमम्॥१५॥

અર્થ :- કિન્તુ જો મનુષ્ય જિનેન્દ્રભગવાનકો ભક્તિસે નહીં દેખતે હૈં ઔર ન ઉનકી ભક્તિપૂર્વક પૂજા સ્તુતિ હી કરતે હૈં ઉન મનુષ્યોંકા જીવન સંસાર મેં નિષ્ફલ હૈ તથા ઉનકે ગૃહસ્થાશ્રમકે લિયે ભી ધિક્કાર હૈ. ૧૫.

ભાઈ ! આચાર્યને આવું ! એ તો વસ્તુનું સ્વરૂપ વર્ણવે છે. અરે..! પણ પરમાત્માની ભક્તિ અને તારા સ્તવન. 'કિન્તુ જો મનુષ્ય જિનેન્દ્રભગવાનકો ભક્તિસે નહીં દેખતે હૈં...' ભગવાનની મૂર્તિ, પ્રતિમા. 'જિન પ્રતિમા, જિન સારખી, કહી આગમ માંહી' 'બનારસીદાસ' તો કહે છે. સમજાય છે ? 'જિન પ્રતિમા, જિન સારખી, અલ્પ ભવ સ્થિતી જાકી-સોહિ પ્રમાણે જિન પ્રતિમા, જિન સારખી.' 'સમયસાર નાટક'માં છે, 'સમયસાર નાટક' છે ને ? 'બનારસીદાસ' 'કહત બનારસી અલ્પ ભવ સ્થિતિ જાકી' એટલે કે દષ્ટિનું ભાન છે અને એને ભગવાન... 'કહત બનારસી અલ્પ ભવ સ્થિતિ જાકી, તોહિ પ્રમાણે જિન પ્રતિમા, જિન સારખી.' ભગવાન સાક્ષાત્ બિરાજે છે એવો એને આહ્વાદ ને ભક્તિ ને વાત્સલ્ય આવ્યા વિના રહેતો નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

મૂર્તિ નહિ માનનારને માટે આ બહુ વિરુદ્ધ છે. પેલા કહે કે, અમે ભલે મૂર્તિ ન માનીએ. ક્યાં સ્તુતિ (કહી છે) ? 'કુંદકુંદાચાર્ય' મહારાજે તો વ્યવહાર સ્તુતિનો નિષેધ કર્યો છે. એક જિનેન્દ્રી હોય તેને આવો નિશ્ચય હોય એને સ્તુતિ કીધી છે. એ દાખલો આપે છે. માટે ભગવાનની મૂર્તિ ને પૂજા-બૂજાની વાત કાંઈ 'સમયસાર'માં લાગતી નથી. અરે..! સાંભળને ! એના ઘરની તને શી ખબર પડે. નિશ્ચયની વાત લેવા જાય તો એ લે અંદર. ભગવાનની મૂર્તિ ને પૂજા (નથી).

અમે આખું તત્ત્વાર્થસૂત્ર જોયું. એક જણો કહેતો હતો. સમજ્યા ને ? આ 'ઉમાસ્વામી'નું આખું તત્ત્વાર્થસૂત્ર જોયું પણ એમાં ક્યાંય મૂર્તિ નથી. પણ આ ચાર નિક્ષેપ નથી એમાં ? નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય ને ભાવ બધામાં ઉતાર્યા છે. સાતે તત્ત્વમાં, અરિહંતમાં, સમ્યગ્દર્શનમાં, સમ્યગ્જ્ઞાનમાં અને સમ્યક્ચારિત્રમાં, બધામાં આમ ચાર નિક્ષેપ ઉતાર્યા છે. આખું તત્ત્વાર્થ સૂત્ર જોયું. આમ વાચાળ બોલે. એમાં ક્યાંય મૂર્તિ નથી, હોં ! આ તો કોણ જાણે લઈને ક્યાંથી પડ્યા છે. અહીં આ માનસ્તંભની મૂર્તિ દેખી ને. બહારથી આમ ચાલ્યા જતા હતા. અને કહે, આ મૂર્તિ-બુર્તી શાસ્ત્રમાં કાંઈ નથી, અમે શાસ્ત્રમાં બધું તત્ત્વાર્થસૂત્ર પણ આખું જોયું છે. બહુ સારું. આહા..હા..! અરે..! ભાઈ ! તને હજી વ્યવહાર શ્રદ્ધાના ઠેકાણા નથી એને નિશ્ચય શ્રદ્ધાની ભૂમિકામાં વાસ્તવિક પ્રતિમા, એના નય, વ્યવહાર નયનો વિષય નિક્ષેપ છે એ આવ્યા વિના રહેતો નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, 'જો મનુષ્ય જિનેન્દ્રભગવાનકો ભક્તિસે નહીં દેખતે હૈં ઔર ન ઉનકી ભક્તિપૂર્વક પૂજા સ્તુતિ હી કરતે હૈં...' ભગવાન, મૂર્તિ બિરાજતા હોય અને એમ ને એમ પગે લાગ્યા વિના ચાલ્યો જાય તો એ અનાદર કરનાર, અશાતના કરનાર છે. સમજાય છે ? કે, અમે તો માનીએ છીએ, ચાર નિક્ષેપ માનીએ છીએ, નિક્ષેપ માનીએ પણ વંદન-બંદન નથી. એ નિક્ષેપને જ માનતો નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

શાસ્ત્રમાં આવે છે કે, મહામુનિ આદિ ધ્યાનમાં હોય, ઉપરથી વિમાન નીકળ્યું હોય.

વંદન કર્યા વિના ચાલે તો વિમાન થંભી જાય. વિમાન થંભી જાય ! આ આનું એમ થયું હતું ને આમાં ? શું ? આ પાર્થનાથ ભગવાન, કમઠનું. પાર્થનાથ ભગવાન ધ્યાનમાં (બેઠા હતા) ને માથે, આમ જોયું, આ કોણ ? મારું વિમાન અટકાવ્યું. પેલો તો એમ જોવે કે, ઓહો...! વંદન યોગ્ય (મહામુનિ) નીચે બિરાજે છે એને ઓળંગીને જવાય નહિ એવો કુદરતનો નિયમ છે. એને વંદન અને ભક્તિ-પૂજા કર્યા વિના જવાય નહિ, એવો કુદરત સાથે એનો સંબંધ છે. એમ ન લેતા વિરોધ કર્યો. હેઠે ઉતરીને પાણી નાખ્યું ને પથ્થરા નાખ્યા ને અગ્નિ (કરી). ભડકા એને ઘરે. ભગવાન તો ધ્યાનમાં મસ્ત (રહ્યા). ધરણેન્દ્ર, પદ્માવતી (આવ્યા). એ તો એ જાતનો પુણ્યનો યોગ્ય હતો. કેવળજ્ઞાન પામવાના છે. એ કાંઈ એના પરિષદથી કાંઈ મરી જાય કે દેહ છૂટી જાય એવું હતું નહિ. ધરણેન્દ્ર આવ્યા. સમજાણું ? અને પદ્માવતી દેવી બન્નેએ આવીને ભગવાન ... એવી ભક્તિ ધરણેન્દ્રને ત્યાં ઉછળી. ક્યાં ધરણેન્દ્ર ભુવનપતિમાં અને ક્યાં ભગવાન અહીં ! પણ એવો ભક્તિનો ભાવ (આવ્યો). ક્યાંક પ્રતિકૂળતા થઈ ભગવાનને. આસન કંપ્યું. કાંઈક ફેરફાર છે. આમ ઉપયોગ મુકે છે ઓહો...! પાર્થનાથ ભગવાનને કમઠ ઉપસર્ગ આપે છે. એમાં ને એમાં ધ્યાન કરીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા, ઉપસર્ગ છૂટી ગયો.

કહે છે, જે મનુષ્ય ભગવાન વીતરાગ ત્રિલોકનાથની ભક્તિ કરતા નથી, પૂજા કરતા નથી અને 'સ્તુતિ નહી કરતે હૈં ઉન મનુષ્યોંકા જીવન સંસાર મેં નિષ્ફલ હૈ તથા ઉનકે ગૃહસ્થાશ્રમકે લિયે ભી ધિક્કાર હૈ.' આચાર્ય કહે, ધિક્કાર છે. આપ તો વીતરાગ છો ને ? હવે સાંભળ ને ! મુનિ, મહાત્મા, દિગંબર સંત, ભાવલિંગી વીતરાગ પદમાં બિરાજે છે. ઇ કહે છે, અરે..! ગૃહસ્થાશ્રમી ! ત્રિલોકના નાથની મૂર્તિને, પ્રતિમાને ઓળંગીને તું માનતો નથી, પગે લાગતો નથી, સ્તુતિ કરતો નથી, પૂજા કરતો નથી તારા ગૃહસ્થાશ્રમને (ધિક્કાર છે). આ બીજે ઠેકાણે દાન અધિકારમાં આવે છે. આમાં નહિ. સમજાણું ?

જે ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભગવાનની ભક્તિ નથી, દાન નથી, દિન પ્રત્યે પૂજા નથી એવા ગૃહસ્થાશ્રમને ઊંડા પાણીમાં લઈને એને હોમી દે, અંજળી દઈ દે એવા ગૃહસ્થાશ્રમને. નરકને સ્થાનને માટે એવો ગૃહસ્થાશ્રમ ? જ્યાં ભગવાનની ભક્તિ નહિ, જ્યાં ધર્માત્માનો આદર નહિ, જ્યાં ધર્માત્મા આવે એનો આહાર-પાણીનો સત્કાર નહિ અને હંમેશા દાનઆદિનો ભાવ નથી એવા વિષમ જાળવાળુ ઘર ઊંડા પાણીમાં લઈને એને અંજળી આપી દે, કહે છે, 'પદ્મનંદિ આચાર્ય' કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? 'દાન અધિકાર'માં ઘણું આવશે. 'દાન અધિકાર'માં આવે છે. એવા ગૃહસ્થાશ્રમને ઊંડા ગહન પાણીમાં બોળી દેજે. તારો ગૃહસ્થાશ્રમ નરકમાં લઈ જાય શું કામનો ? કહે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

વ્યવહાર છે કે નહિ ? 'સોનગઢ'વાળા વ્યવહાર ઉડાવે છે. અરે..! સાંભળ તો ખરો ! વ્યવહારના સ્થાનમાં વ્યવહાર બરાબર છે. વ્યવહાર ન હોય, એમ હોઈ શકે નહિ. પણ એને પાપથી બચવા પૂરતો શુભભાવ લોકોત્તર બીજી જાતનો હોય છે પણ એનું ફળ અનુકૂળ સંયોગ

(છે). મહા ઇન્દ્રો પૂજા કરે એવો સંયોગ ફળે એટલી એની મર્યાદા છે અને એવી મર્યાદા એને આવ્યા વિના રહેતી નથી. વીતરાગપણું જ્યાં સુધી ન પ્રગટે ત્યાં સુધી ગૃહસ્થાશ્રમમાં ચારિત્ર પણ નથી અને ચારિત્ર વિના કેવળજ્ઞાન હોઈ શકે નહિ. ગૃહસ્થાશ્રમમાં કેવળજ્ઞાન કોઈ દિ' હોય નહિ. ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યો પાંચમે ગુણસ્થાને કોઈને કેવળજ્ઞાન થાય (એમ) ત્રણકાળમાં (બને) નહિ.

‘અષ્ટપાહુડ’માં કહ્યું છે ને ? આપણે આ અધિકાર ચાલે છે. તીર્થંકરનો નિશ્ચય એ ભવમાં મોક્ષ છે. ખબર છે, ત્રણ જ્ઞાન લઈને આવ્યા છે. છતાં ચારિત્ર ધારણ કર્યા વિના એને કેવળજ્ઞાન થાય નહિ. સમજાય છે કાંઈ ? એને શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમાં નથી આવ્યું પહેલેથી ? અરે..! હું તીર્થંકર છું. ચાર જ્ઞાનમાં ત્રણ જ્ઞાન તો લઈને આવ્યો છું. સો સો ઇન્દ્રો આમ પૂજા કરે છે પણ હું ચારિત્ર જ્યાં સુધી સ્વરૂપમાં રમણતા રાગનો અભાવ કરીને ન કરું ત્યાં સુધી મને કેવળ નહિ થાય. સમજાય છે કાંઈ ? એવું ચારિત્ર જ્યાં નથી એવા ગૃહસ્થાશ્રમમાં આવા શુભભાવની પ્રચૂરતા પુણ્યના ભાવની એને વ્યવહાર રત્નત્રયમાં હોય છે. પણ એને ધર્મી પુણ્ય બંધનનું કારણ જાણે છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘ઉન મનુષ્યોંકા જીવન સંસાર મેં નિષ્ફલ હૈ...’ પેલું કાલે નહોતું કહ્યું જરી ? પોતાની દ્વિ પ્રમાણે, બે પાઠ છે, આમાં. ભાઈ ! ‘દાન અધિકાર’માં પણ છે અને આમાં છે. આના પછીના અધિકારમાં બે ઠેકાણે છે. વ્રતઉદ્યોતન છે ને ? પોતાની દ્વિ પ્રમાણમાં જે પૈસો કે લક્ષ્મીનો સદ્ઉપયોગ ધર્મના પ્રેમ માટે કરતો નથી તે માયાવી, કપટી, કુટીલ છે. ધર્માત્મા નામ ધરાવે અને એની શક્તિ પ્રમાણે, હોં ! હોય દસ લાખની મૂડી ને પચાસ ખર્ચે, દસ ખર્ચે અને નામ કઢાવે કે, ભારે ધર્મી, એમ નહિ. સમજાય છે ? આમાં છે. કાલે આવ્યું હતું કે નહિ ? યથા દ્વિ. પાનું ૨૨૪માં છે, ૨૨૪. આ અધિકાર છે ને બીજો ? છે જુઓ ! ૧૭મી ગાથા

‘મત્વેદં ગૃહિણા યથર્દ્ધિં વિવિધં દાનં સદા દીયતાં તત્સંસારસરિત્પતિપ્રતરણે પોતાયતે નિશ્ચિતમ્।’ છે ને ? ૧૭મી ગાથા. ૨૨૪ પાનું, સત્તરમીને હેઠે ‘ગૃહિણા યથર્દ્ધિં’ ‘અત્યંતદુર્લભ ઇસ મનુષ્યભવકો પાકર ભી જો મનુષ્ય મોક્ષકે લિયે ઉદમ નહીં કરતે હેં તથા ઘર મેં હી પડે રહતે હેં વે મનુષ્ય મૂઢબુદ્ધિ હેં ઔર જિસ ઘરમેં દાન નહીં દિયા જાતા વહ ઘર અત્યંત કઠિન મોહ કા જાલ હૈ એસા ભલીભાંતિ સમઝકર અપને ધનકે અનુસાર...’ એ ‘યથર્દ્ધિં’નો શબ્દ છે. સમજાય છે કાંઈ ? ‘ધનકે અનુસાર ભવ્ય જીવોંકો નાનાપ્રકારકા દાન અવશ્ય કરના ચાહિયે ક્યોંકિ યહ ઉત્તમઆદિ પાત્રોમેં દિયા હુવા દાન હી સંસારરૂપી સમુદ્રસે પાર કરનેમેં જહાજકે સમાન હૈ.’ દષ્ટિ છે ને સામે ? એટલે નિમિત્તથી આરોપ કરીને સંસારને પાર કરવામાં એ નિમિત્ત રૂપે છે, એમ કહ્યું છે. સમજાણું ? બે ઠેકાણે છે, બીજે પણ ક્યાંક છે, ૧૨૫ પાનું છે. ૧૨૫. ૩૧મી, ૩૨મી ગાથા. ૩૧મી ગાથા. [દાનોપદેશનમ્ અધિકાર]

‘જો મનુષ્ય ધનકે હોતે ભી દાન દેનેમેં આલસ કરતા હૈ તથા અપને કો ધર્માત્મા કહતા હૈ...’ એવું આવ્યું. ‘વહ મનુષ્ય માયાચારી હૈ...’ છે ? ‘ઉસ મનુષ્યકે હૃદયમેં કપટ ભરા હુવા હૈ તથા ઉસકા વહ કપટ દૂસરે ભવમેં ઉસકે સમસ્ત સુખોં કા નાશ કરને વાલા હૈ.’

‘જો મનુષ્ય ધર્માત્માપનેકે કારણ દાન આદિ નહીં દેતે હૈં તથા અપનેકો માયાસે ધર્માત્મા કહતે હૈ ઉને મનુષ્યોંકો તિર્યચ ગતિમેં જાના પડતા હૈ તથા વહાંપર ઉનેકો નાના પ્રકારકે ભૂખ પ્યાસ સંબંધી દુઃખ ભોગને પડતે હૈં ઇસલિયે મનુષ્યકો કદાપિ માયાચારી નહીં કરની ચાહિયે.’ પછી આવે છે ‘યથર્હિઃ’. જુઓ ! છેલ્લો શબ્દ છે.

‘સન્તતમણુવ્રતિના યથર્હિઃ’ ‘ગૃહસ્થીયોંકો અપને ધનકે અનુસાર...’ છે ? ડરમી ગાથા. ‘ગૃહસ્થીયોંકો અપને ધનકે અનુસાર એક ગ્રાસ અથવા આધા ગ્રાસ વા ચૌથાઈ ગ્રાસ અવશ્ય હી દાન દેના ચાહિયે...’ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે જરૂર દેવું જોઈએ. ‘ઇસ સંસારમેં ઉત્તમ પાત્રદાનકા કારણ ઇચ્છાનુસાર દ્રવ્ય કબ કિસકે હોગા.’ એમ કહે, હજાર મળે તો આમ થાવું, એમ કહે છે ને માણસ ? છે અર્થમાં જુઓ ! નીચે.

‘ઇચ્છાનુસાર દ્રવ્ય સંસારમેં કિસીકો નહીં મિલ સકતા ક્યોંકિ શતાધિપતિ હજારપતિ...’ હજારપતિની અત્યારે તો કાંઈ ગણતરી નથી. પહેલામાં હશે. અને હજારપતિ, લક્ષાધિપતિ, ‘હજારપતિ લક્ષાધિપતિ, લક્ષાધિપતિ કરોડપતિ ઇત્યાદિ રીતિસે ઇચ્છાકી કહીં ભી સમાપ્તિ નહીં હોતી ઇસલિયે એસા નહીં સમઝના ચાહિયે કિ મેં હજારપતિ હૂંગા તભી દાન દૂંગા અથવા મેં લખપતિ હૂંગા તભી દાન દૂંગા કિન્તુ જિતના ધન પાસમેં હોવે ઉસીકે અનુસાર ગ્રાસ દો ગ્રાસ અવશ્ય દાન દેના ચાહિયે.’ જંગલમાં રહીને મુનિઓ પણ જગતની કરુણાના વ્યવહારની વિવેકતા એને બતાવે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

ચાલતો અધિકાર. ‘ઉનેકે ગૃહસ્થાશ્રમકે લિયે ભી ધિક્કાર હૈ.’ પંદરમી ગાથા. આવી ને ? હવે પેલું કાલ કીધું હતું એ આ ગાથા આવી.

શ્લોક-૧૬-૧૭

પ્રાતરુત્થાય કર્તવ્યં દેવતાગુરુદર્શનમ્।

ભક્ત્યા તદ્વન્દના કાર્યા ધર્મશ્રુતિરુપાસકૈઃ।।૧૬।।

पश्चादन्यानि कार्याणि कर्तव्यानि यतो बुधैः ।

धर्मार्थकाममोक्षणामादौ धर्मः प्रकीर्तितः ॥१७॥

અર્થ :- ભવ્યજીવોંકો પ્રાતઃકાલ ઉઠકર જિનેન્દ્રદેવ તથા ગુરુકા દર્શન કરના ચાહિયે ઔર ભક્તિપૂર્વક ઉનકી વંદના-સ્તુતિ ભી કરની ચાહિયે ઔર ધર્મકા શ્રવણ ભી કરના ચાહિયે, ઇનકે પીછે અન્ય ગૃહ આદિ સંબંધી કાર્ય કરને યોગ્ય હૈ ક્યોંકિ ગણધર આદિ મહાપુરુષોંને ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ ઇન ચાર પુરુષાર્થોંમે ધર્મકા હી સબસે પ્રથમ નિરૂપણ ક્રિયા હૈ તથા ઉસીકો મુખ્ય માના હૈ. ૧૬-૧૭.

શું કહે છે ? ‘ભવ્યજીવોંકો પ્રાતઃકાલ ઉઠકર...’ સવારમાં ઉઠીને ભગવાનના પહેલા દર્શન કરવા. ઇ વળી ઉઠવું ને દર્શન કરવું, ભાઈ ! ક્રિયા તો થઈ શકતી નથી ને પરની ? અરે..! સાંભળને ! એવો ભાવ એને આવે ને બહારની ક્રિયા થવાની હોય તો થયા વિના રહે નહિ. ઘણો તો નિમિત્ત-નૈમિત્તક સંબંધ એવો જ હોય. ભગવાનની વંદના કર એ તો કોઈ વખતે શરીરની ક્રિયા પણ છતાં એ કાંઈ ભાવને લઈને ક્રિયા થાય છે, એમ છે નહિ. એમ કહે, લ્યો ! આમ કરીએ છીએ, આમ કરીએ. નિમિત્તવાળા એ વાંધા કાંઠે અરે..! વાંધા છોડી દેને.

‘ભવ્યજીવોંકો પ્રાતઃકાલ ઉઠકર જિનેન્દ્રદેવ તથા ગુરુકા દર્શન કરના ચાહિયે...’ સવારમાં ઉઠીને પહેલું આ કરવું. લ્યો ! ‘ઔર ભક્તિપૂર્વક ઉનકી વંદના-સ્તુતિ ભી કરની ચાહિયે...’ છે ને ? ‘ભક્ત્યા તદ્વન્દના કાર્યા’ આહા...હા..! જુઓ ! આ શ્રાવકના દિન દિન પ્રત્યેનું કર્તવ્યનું વર્ણન કરે છે. સમજાય છે કાંઈ ? આ દેવ પૂજાની વાત ચાલે છે ને ? તો દેવ પૂજાની અંદરમાં આ વાત છે. દિન દિન પ્રત્યે ‘વંદના-સ્તુતિ ભી કરની ચાહિયે ઔર ધર્મકા શ્રવણ ભી કરના ચાહિયે...’ ‘ધર્મશ્રુતિરુપાસકૈઃ’ હંમેશા ધર્મ શ્રવણ કરવો. લ્યો ! ઠીક ! આ દિન દિન પ્રત્યે કર્તવ્યમાં નાખ્યું છે. એને શાસ્ત્રનું શ્રવણ પણ હંમેશા (હોય). શ્રાવકને યથાર્થ કર્તવ્યમાં એ શ્રવણ કર્તવ્ય પણ ભેગું આવી જાય છે. ધર્મનું શ્રવણ હંમેશા કરવું. સ્વાધ્યાય હંમેશા ને ધર્મનું શ્રવણ હંમેશા. કહો, સમજાણું ?

‘ઇનકે પીછે અન્ય ગૃહ આદિ સંબંધી કાર્ય કરને યોગ્ય હૈ...’ પહેલું આ કર્યા પછી ગૃહસ્થાશ્રમના કાર્ય કરને યોગ્ય એટલે કાંઈ આચાર્ય કરવાનું કહે છે એમ સંમત નથી. પણ ત્યાં હેતુ એ કે પહેલું આ જોઈએ પછી તારે કરવાનો પ્રસંગ હોય તો તું કર. એ તો સમજાવવાને માટે વાત છે. મુનિ તો નવ નવ કોટીએ પાપના ત્યાગી છે. એ કાંઈ (એમ નથી કહેતા કે) તમારા પાપ પછી કરજે, આ પછી તું પાપ કરજે. વાંધા ઉઠાવે, અહીં

કહ્યું છે, જુઓ ! 'પશ્ચાદન્યાનિ કાર્યાણિ કર્તવ્યાનિ' એ તો એનું જ્ઞાન કરાવે છે કે પહેલું આ કરજે. કરવા યોગ્ય છે ક્યાં ? છોડી દેજે ને. એટલું છોડીને મુનિ થજે પણ ન થઈ શકે ને ગૃહસ્થાશ્રમની અંદર વાત છે. એટલે આ પહેલા દેવ-ગુરુ, દર્શન, શાસ્ત્ર ભક્તિ, શાસ્ત્ર શ્રવણ પહેલું હોવું જોઈએ, ઉઠીને તરત. પછી અન્ય ગૃહાદિ સંબંધી કાર્ય એટલે વેપાર-ધંધો આદિ પછી તને યોગ્ય હોય એ પ્રમાણે (કરજે) પણ પહેલું આ કરજે, એ વાત અહીં સ્થાપવી છે. દેવની પૂજામાં આ પહેલી વાત પદ્મનંદી આચાર્ય મહારાજ લે છે.

'કર્વોંકિ ગણધર આદિ મહાપુરુષોંને...' લ્યો ! ગણધર આદિ મહાપુરુષોએ. કીધું છે ને ? 'આદૌ ધર્મઃ પ્રકીર્તિતઃ' 'ગણધર આદિ મહાપુરુષોંને...' ધર્મ નામ પુણ્ય, અર્થ નામ લક્ષ્મી, કામ નામ ઇચ્છા, મોક્ષ નામ પુરુષાર્થ જે રાગ રહિતનો પૂર્ણ મોક્ષનો 'ઇન ચાર પુરુષાર્થોંમિં ધર્મકા હી સબસે પ્રથમ નિરૂપણ ક્રિયા હૈ...' વ્યવહારની વાત છે ને અહીંયા ? મોક્ષ તો થાય ત્યારે ખરો એને, પણ એ સ્વરૂપમાં લીન ન થાય એટલે એને શુભભાવ જ વધારે આવે છે. 'સબસે પ્રથમ નિરૂપણ ક્રિયા હૈ...' એની વ્યાખ્યા સમજવી, પહેલી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાનની વ્યાખ્યા તો આવી ગઈ છે.

પહેલું સમ્યક્ 'રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર' ઉપાડે તો પહેલું સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન પછી આચાર્યનું વર્ણન. 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ'માં ઉપાડ્યું પહેલું સમ્યગ્દર્શનથી. એ વાત તો ભૂલી ગયા ને ઉપરની રહી ગઈ એકલી. સમજાય છે ? અહીં ભગવાન 'પદ્મનંદિ આચાર્ય' પહેલું સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રની સ્થિતિનું ભાન કરી અને પછી એનો વ્યવહાર કેવો હોય એની આ વાત કરે છે.

'પ્રથમ નિરૂપણ ક્રિયા હૈ તથા ઉસીકો મુખ્ય માના હૈ.' આ તો વ્યવહાર શ્રાવકના ધર્મને 'પ્રવચનસાર'માં એમ પણ કહે છે કે, શ્રાવકનો મુખ્ય વ્યવહાર ધર્મ છે એ જ મોક્ષનું કારણ થાય છે, એનાથી મોક્ષ થશે, એમ કહે. કઈ અપેક્ષાએ ? એની દૃષ્ટિમાં છે કે, આ રાગ છૂટ્યો એટલી મારી દૃષ્ટિ ને સ્થિરતા ધર્મ છે, આ રાગ છોડીને મારે સ્થિરતા કરવાની છે. એથી એનાથી પછી પરંપરા થયું એમ કહીને એનાથી મોક્ષ થયું એમ ઉપચારથી કથન કર્યું છે. વાંધા ઉઠાવે તો કાંઈ ભાઈ ! મેળ ખાય એવો નથી. આચાર્ય જેવા કહે છે કે, ભાઈ ! પહેલા આ કામ કરજે પછી બીજા તારે કામ કરવાના હોય તો તું જાણ, એમ. તું જાણનો અર્થ તું જાણ પણ પહેલા આ કરજે, એમ અમે તને કહીએ છીએ. વ્યવહાર દેવ-ગુરુ શાસ્ત્રની ભક્તિ, પૂજા ને શ્રવણ. એ દેવની પૂજાની વાત કરી....

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

